

Ponovna vključitev v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje

Marijan Papež*

UDK: 364.324+364.35

Povzetek: V prispevku je obravnavano področje ponovne vključitve v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje, ki se je od sprejetja prvega Zakona za pokojninsko in invalidsko zavarovanje v samostojni državi ZPIZ-92 pa do sprejetja ZPIZ-2, vključno s spremembami le tega v ZPIZ-2G, precej spreminjal oziroma nadgrajeval. Od zelo omejene možnosti do ponovne vključitve v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje, ko je bilo možno ponovno delovno razmerje oziroma zavarovanje samo za polni delovni oziroma zavarovalni čas. Z ZPIZ-1 je bila uvedena možnost prejemanja polovice pokojnine samo za tiste, ki so se ponovno zaposlili z največ polovico polnega delovnega časa, ne pa tudi za druge zavarovance. Ustavno sodišče je že v letu 2006 odločilo, da je takšna ureditev protiustavna in naložilo zakonodajalcu, da to odpravi v devetih mesecih. Šele po šestih letih je bila z ZPIZ-2 s 1.1.2013 ta neustavnost odpravljena, kar je pomenilo, da so bile vse kategorije zavarovancev izenačene. Z ZPIZ-2B in ZPIZ-2G pa je bila še razširjena možnost ponovne vključitve v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje tako na področju obsega ponovne vključitve kot tudi dodatnih bonusov.

Ključne besede: ponovna vključitev, reaktivacija, obseg zavarovanja, kategorije zavarovancev, delovno razmerje, zavarovalni čas, lastnost zavarovanca

Rejoining the Compulsory Pension and Disability Insurance Scheme

Abstract: The article deals with the topic of rejoining the compulsory pension and disability insurance scheme, which has undergone several

* Marijan Papež, univ. dipl. pravnik, generalni direktor Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije
generalni.direktor@zpiz.si
Marijan Papež, LLB, Director General of Pension and Disability Insurance Institute of Slovenia (ZPIZ)

changes and been upgraded since the adoption of the first Pension and Disability Insurance Act, ZPIZ-92 in the independent Slovenia and that of ZPIZ-2, including the Amendment Act, ZPIZ-2G. That also relates to originally highly limited possibility to rejoin the compulsory pension and disability insurance scheme, when it was only possible to start a new full-time job or insurance membership (insurance time) on a full-time basis. ZPIZ-1 introduced the possibility of a half-pension for those who started a new employment relationship on a half-time basis at the most, yet did not include other insured persons. In 2006, the Constitutional Court decided that such a provision was unconstitutional, and ordered the legislature to remedy the violation within 9 months. Only after 6 years the unconstitutionality was eliminated by ZPIZ-2 of 1 January 2013, which brought equal treatment of all categories of the insured. ZPIZ-2B and ZPIZ-2G have even expanded the possibility of one's rejoining compulsory pension and disability insurance scheme, both as regards its scope as well as additional benefits.

Key words: *rejoining, reactivation, insurance scope, categories of the insured, employment relationship, insurance time, status of an insured person*

1. UVOD

Ponovna vključitev v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje ali tako imenovana reaktivacija je bila možna tudi pred sprejetjem prvega Zakona za pokojninsko in invalidsko zavarovanje v samostojni državi ZPIZ-92, ki se je začel uporabljati 1.4.1992.

V obdobju do uveljavitve ZPIZ-2G 1.1.2020 se je to področje pri vsaki reformi spreminjalo in nadgrajevalo, tako da so sedaj možnosti ponovne vključitve v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje bistveno ugodnejše, kot je veljalo v preteklosti.

2. ZPIZ-92

V Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ), ki je začel veljati 1.4.1992 je ponovna vključitev v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje

(reaktivacija) opredeljena v 184. členu in 185. členu na način, ki je bil določen že v do tedaj veljavni zakonodaji. Uživalec pokojnine, ki na območju Republike Slovenije oziroma v tujini ponovno sklene delovno razmerje, je izvoljen ali imenovan za nosilca javne ali druge funkcije, za katero prejema plačo oziroma nadomestilo plače za opravljanje te funkcije, ali začne opravljati dejavnost, na podlagi katere je zavarovan, pridobi lastnost zavarovanca in se mu pokojnina v tem času ne izplačuje. Po ponovni upokojitvi se takemu zavarovancu, ki nima polne pokojninske dobe, čas ponovnega zavarovanja šteje za odstotno povečanje že uveljavljene starostne pokojnine ali za novo odmero starostne pokojnine.

Zavarovancu, ki pa je imel že pred reaktivacijo dopolnjeno polno pokojninsko dobo, se plača iz ponovnega zavarovanja lahko upošteva za novo odmero starostne pokojnine, ne pa tudi za odstotno povečanje.

Polna pokojninska doba je po ZPIZ-92 znašala za moške 40 let in 35 let za ženske ter odmerni odstotek 85, kar je bil najvišji možni odmerni odstotek. Izjemoma se je lahko povečal v primeru dopolnjene polne pokojninske dobe, če še ni bila dopolnjena zahtevana starost za pridobitev pravice do starostne pokojnine in to za vsako dopolnjeno leto, ki je presegalo polno pokojninsko dobo, za 1 %.

Pri reaktivaciji pa je bila v 195. členu določena izjema, kjer opravljanje dejavnosti ne vpliva na uživanje pokojnine, saj se uživalcu pokojnine, ki prične ali nadaljuje s samostojno umetniško ali drugo kulturno dejavnostjo, dejavnostjo izumitelja ali avtorja tehničnih izboljšav ali s kmetijsko dejavnostjo ali v primerih iz tretjega odstavka 14. člena, na njegovo željo pokojnina izplačuje, ta čas pa se mu ne upošteva za odstotno povečanje že uveljavljene pokojnine oziroma za novo odmero pokojnine.

Po ZPIZ-92 je bila tako možnost reaktivacije samo za polni delovni ali zavarovalni čas, pri ponovni upokojitvi možnost nove odmere starostne pokojnine in v primeru, če ob prvi upokojitvi še ni imel dosežene polne pokojninske dobe, pa tudi še odstotno povečanje starostne pokojnine.

3. ZPIZ-1

V Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-1), ki je začel veljati 1.1.2000 je ponovna vključitev v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje (reaktivacija) opredeljena v 178. členu in 180. členu. Pomembna sprememba

je bila v obsegu zavarovanja za delavce v delovnem razmerju, ki se jim je v skladu z drugim odstavkom 178. člena izplačevala polovica pokojnine, če so bili zaposleni z največ polovico polnega delovnega časa. Za vse ostale kategorije zavarovancev pa je bila možna reaktivacija samo za polno zavarovanje.

Zaradi neenake obravnave je bila podana pobuda za oceno ustavnosti in Ustavno sodišče je z odločbo št. U-I-358/04 z dne 19.10.2006 odločilo, da sta prvi odstavek 58. člena in drugi odstavek 178. člena ZPIZ-1 v neskladju z Ustavo.

Državni zbor je ugotovljeno neskladje dolžan odpraviti v roku devetih mesecev od objave te odločbe v Uradnem listu Republike Slovenije.

V odločbi US je med drugim navedeno tudi sledeče: »Dejstvo, da Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju pri urejanju pravic iz prvega odstavka 58. člena in drugega odstavka 178. člena izhaja izključno iz institutov delovnopravne zakonodaje, ki se za osebe, ki niso zavarovane na podlagi delovnega razmerja, ne uporabljajo, nikakor ne more biti razumen, iz narave stvari izhajajoč razlog za različno ureditev položaja zaposlenih in samozaposlenih pri uveljavitvi teh pravic. Na podlagi plačila prispevkov za vse primere zavarovanja so zavarovanci, ne glede na to, ali so zavarovani na podlagi delovnega razmerja ali kot samozaposleni, v enakem položaju. Enak položaj zavarovancev zahteva, da so pri pridobitvi pravic iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja enako obravnavani. Ker razumnega razloga za to, da pravici iz navedenih določb Zakona lahko uveljavijo le zavarovanci, ki so zavarovani na podlagi sklenitve delovnega razmerja, ne pa samozaposleni, zakonodajalec ni izkazal, je takšna ureditev v neskladju z drugim odstavkom 14. člena Ustave.«

Zakonska neskladnost je bila odpravljena šele po dolгих šestih letih z uveljavitvijo ZPIZ-2 s 1.1.2013.

Pomembna novost je bila uvedena tudi pri ponovni upokojitvi, kjer sta se pokojninska doba in plača iz ponovnega zavarovanja upoštevali pri ponovni odmeri pokojnine. Upravičenec je lahko zahteval, da se mu namesto ponovne odmere že uveljavljena pokojnina odstotno poveča glede na obdobje zavarovalne dobe, dosežene v času ponovnega zavarovanja.

Pri odstotnem povečanju je bistvena razlika v primerjavi z ZPIZ-92 v tem, da po ZPIZ-1 ni več omejitve višine odmernega odstotka in se tako vrednoti tudi dosežena pokojninska doba nad tako imenovano polno pokojninsko dobo. Seveda to ni veljalo za reaktivirance, ki so se upokojili po prej veljavni zakonodaji.

Opređeljeno je tudi kako se pri ponovni odmeri oziroma odstotnem povečanju pokojnine, ki je bila zmanjšana po prvem odstavku 53. člena tega zakona (malusi zaradi nedoseganja polne starosti, ker ni dopolnjenih 40 let delovne dobe za moške in po končanem prehodnem obdobju 38 let delovne dobe za ženske) določijo malusi. Pri ponovni odmeri se upošteva starost ob prenehanju zavarovanja, od katere se odšteje čas uživanja pokojnine pred ponovno vključitvijo v zavarovanje.

Tako kot po ZPIZ-92 je šla zavarovancu pravica do pokojnine od prvega dne naslednjega meseca po vložitvi zahteve in največ za šest mesecev nazaj.

Tudi po ZPIZ-1 je bilo določeno v katerih primerih opravljanje dejavnosti ne vpliva na uživanje pokojnine. V 180. členu ZPIZ-1 je bilo določeno, da se uživalcu pokojnine, ki prične ali nadaljuje s samostojno umetniško ali drugo kulturno dejavnostjo, dejavnostjo ustvarjalca izumov, novih oblik teles, slik in risb ali v primerih iz 18. in 19. člena tega zakona, na njegovo željo pokojnina izplačuje, ta čas pa se mu ne upošteva za odstotno povečanje že uveljavljene pokojnine oziroma za novo odmero pokojnine.

V 18. členu, ki se je uporabljal do konca 2015 do uveljavitve ZPIZ-2B, so bili opredeljeni pogoji pod katerimi zavarovanje ni obvezno. Šteje se, da samozaposleni ne opravlja samostojne dejavnosti kot edini ali glavni poklic, če v obdobju zadnjih treh let, dobiček iz dejavnosti samozaposlenega – v katerem niso upoštevani obračunani prispevki za obvezno zavarovanje ter znižanje in povečanje davčne osnove, razen razlike v obrestih, skladno z zakonom, ki ureja dohodnino – dosežen v posameznem letu in ugotovljen na podlagi odločbe davčnega organa, ne presega letnega zneska minimalne plače v tem letu.

Šteje se, da samozaposleni oziroma kmet ne opravlja dejavnosti kot edini ali glavni poklic, če je izpolnil pogoje za pridobitev pokojnine in starost 63 let (moški) oziroma 61 let (ženska) in:

- ne opravlja dejavnosti z osebnim delom, ker ima zaposlenega vsaj enega delavca za opravljanje te dejavnosti ali
- je do uveljavitve pravice do pokojnine opravljal isto dejavnost v enakem obsegu, vendar je bil zavarovan na podlagi delovnega razmerja.

V 19. členu ZPIZ-1 pa je bil opredeljen izvzem iz obveznega zavarovanja oseb, ki so vključene v obvezno zavarovanje v tujini na način, da so sami oziroma njihovi delodajalci, lahko pri ministrstvu, pristojnem za delo, predlagali izvzem iz obveznega zavarovanja, če je tako določeno z mednarodnim sporazumom.

Pri ponovni upokojitvi je pomembno, da se prizna pravica do pokojnine po zakonodaji, ki je veljala v času prve upokojitve. Iz tega razloga se je predvsem pred spremembami zakonodaje večkrat dogajalo, da so se zavarovanci, ki so izpolnjevali pogoje za upokojitev, upokojili za en dan in potem reaktivirali in si s tem varovali pravico pod pogoji pred spremembo. To se je kar občutno dogajalo konec leta 1999, ker se je z ZPIZ-1 spremenilo razmerje med najnižjo in najvišjo pokojninsko osnovo, ki je po ZPIZ-92 znašalo 1:4,8, z ZPIZ-1 pa se je znižalo na 1:4. Ker je bil ZPIZ-1 sprejet komaj v decembru 1999, se do konca ni vedelo, kakšno bo po novem razmerje za že upokojene. Za nekatere, ki so se na hitro upokojili in reaktivirali ter ostali v zavarovanju še nekaj let, se je ta odločitev izkazala kot zelo slaba, kar se je seveda odražalo na višini pokojnine po ponovni upokojitvi, ker niso bili deležni tako imenovanih starostnih bonusov (višja pokojnina do 7,2 odstotka), ki jih je uvedel ZPIZ-1.

V 417. členu prehodnih določb ZPIZ-1 pa je bilo tudi določeno, da se pokojnina priznana po predpisih, ki so veljali pred ZPIZ-1, ob prenehanju zavarovanja in ponovni upokojitvi odmeri ob upoštevanju naknadno dopolnjene zavarovalne dobe, če je to za zavarovanca ugodneje, pa tudi ob upoštevanju plače. Pri ponovni odmeri pokojnine se ne upošteva povečanje starostne pokojnine po 53. členu tega zakona (starostni bonus). Glede na omejitve pri višini odmernega odstotka po ZPIZ-92 na največ 85 %, je bilo v primeru ponovne upokojitve možno preseči teh 85 % samo za zavarovalno dobo doseženo po 1.1.2000, ko je začel veljati ZPIZ-1 in v višini vrednotenja pokojninske dobe, ki je veljala po ZPIZ-1.

Po ZPIZ-1 ni bilo več omejitve vrednotenja pokojninske dobe in se je tako vrednotila vsa doba. Z ZPIZ-1 pa je bilo uvedeno nižje vrednotenje pokojninske dobe, eno leto 1,5 %, pred tem eno leto 2%, kar je imelo posledično tudi vpliv na višino pokojnin.

To je v praksi pomenilo, da je nekdo, ki se je upokojil po prej veljavnih predpisih in se reaktiviral in ponovno upokojil v času veljavnosti ZPIZ-1, lahko imel odmerni odstotek preko 85, ni pa imel starostnih bonusov. Zavarovanec, ki pa je ostal v zavarovanju brez prekinitve, pa je imel po določeni dopolnjeni starosti (moški 63 oz. ženska 61 let) še povečanje pokojnine največ 7,2 %, kar je npr. pri starostni pokojnini v višini 1000 evrov pomenilo še 72 evrov na mesec, kar seveda ni zanemarljivo.

4. ZPIZ-2

Z ZPIZ-2 pa so za ponovno vključitev v obvezno zavarovanje vključene pomembne spremembe in šele 1.1.2013 je z ZPIZ-2 prišlo v tretjem odstavku 116. člena do realizacije Odločbe Ustavnega sodišča iz leta 2006.

V prvem odstavku 116. člena ZPIZ-2 je določeno, da uživalec starostne, predčasne, vdovske in družinske pokojnine, ki na območju Republike Slovenije začne ponovno delati oziroma opravljati dejavnost, znova pridobi lastnost zavarovanca iz 14., 15., 16. in 17. člena tega zakona in se mu pokojnina v tem času ne izplačuje. Pokojnina se preneha izplačevati z dnem ponovne pridobitve lastnosti zavarovanca.

Posebna ureditev je določena v drugem odstavku in velja le za zavarovance iz 17. člena ZPIZ-2, ki so ponovno začeli opravljati drugo dejavnost ali dopolnilno dejavnost na kmetiji in njegov dohodek iz te dejavnosti, skupaj z dohodkom iz naslova osnovne kmetijske in osnovne gozdarske dejavnosti, presega dohodkovni pogoj za obvezno zavarovanje iz prvega odstavka 17. člena tega zakona, če na dan pridobitve lastnosti zavarovanca ni starejši od 63 let. To pomeni, da lahko zavarovanci po 17. členu, ki so dopolnili 63 let ali pa ne presegajo dohodkovnega pogoja za vključitev v obvezno zavarovanje, uživajo pokojnino ob hkratnem opravljanju dejavnosti in so na ta način v ugodnejši situaciji kot ostali, ki opravljajo druge dejavnosti in ne morejo ob opravljanju dejavnosti istočasno prejemati celotne pokojnine.

Že omenjeni tretji odstavek 116. člena ZPIZ-2 pa omogoča ponovno vključitev v zavarovanje tudi za krajši čas od polnega delovnega oziroma zavarovalnega časa vsem kategorijam zavarovancev in ne samo delavcem v delovnem razmerju. Uvedena pa je tudi fleksibilnejša izbira trajanja zavarovanja, od 4 do 7 ur dnevno in možnost tudi izbire tedenskega delovnega časa za delavce v delovnem razmerju oziroma zavarovalnega časa za ostale zavarovance.

Tako se uživalcu starostne, predčasne, vdovske in družinske pokojnine, ki na območju Republike Slovenije začne ponovno delati oziroma opravljati dejavnost v obsegu, ki ustreza sorazmernemu delu polnega delovnega oziroma zavarovalnega časa, vendar zavarovanci iz 14. člena tega zakona najmanj štiri ure dnevno ali 20 ur tedensko in zavarovanci iz 15., 16. in 17. člena tega zakona najmanj s polovico polnega zavarovalnega časa, se izplačuje sorazmerni del pokojnine, in sicer v višini:

- 50 %, ko zavarovanec dela 4 ure dnevno ali znaša zavarovalni čas od 20 do 24 ur tedensko;

- 37,5 %, ko zavarovanec dela 5 ur dnevno ali znaša zavarovalni čas od 25 do 29 ur tedensko;
- 25 %, ko zavarovanec dela 6 ur dnevno ali znaša zavarovalni čas od 30 do 34 ur tedensko in
- 12,5 %, ko zavarovanec dela 7 ur dnevno ali znaša zavarovalni čas od 35 do 39 ur tedensko.

Sorazmerni del pokojnine se začne izplačevati z dnem ponovne pridobitve lastnosti zavarovanca. Zavarovanec lahko v času izplačevanja sorazmernega dela pokojnine zahteva spremembo izplačila sorazmernega dela pokojnine zaradi spremembe števila ur dela oziroma opravljanja dejavnosti. Novi sorazmerni del pokojnine, ki se določi na novo, se izplačuje od prvega dne naslednjega meseca po spremembi obsega dela oziroma opravljanja dejavnosti.

Za uživalce invalidske pokojnine pa veljajo strožja pravila kot za ostale uživalce pokojnin in strožja kot so veljala po prej veljavni zakonodaji, ko se jim je izplačevanje invalidske pokojnine samo ustavilo.

Po petem odstavku 116. člena uživalec invalidske pokojnine, če začne na območju Republike Slovenije ponovno delati ali opravljati dejavnost v obsegu, ki ima za posledico ponovno pridobitev lastnosti zavarovanca iz 14., 15., 16. in 17. člena tega zakona, izgubi pravico do pokojnine z dnem vzpostavitve obveznosti zavarovanja.

Za uživalca pokojnine, ki v tujini začne ponovno delati oziroma opravljati dejavnost in je na tej podlagi v tujini vključen v obvezno pokojninsko zavarovanje, se pokojnina preneha izplačevati z dnem začetka opravljanja dela oziroma dejavnosti.

Po zaključku ponovnega zavarovanja pa je pomembno, kakšne možnosti ima zavarovanec, ki se ponovno upokoji. Ponovna odmera pokojnine je opredeljena v 117. členu ZPIZ-2 tako, da se zavarovancu pokojninska doba in osnove iz ponovnega zavarovanja upoštevajo pri ponovni odmeri pokojnine. Upravičenec lahko zahteva, da se mu namesto ponovne odmere že uveljavljena pokojnina odstotno poveča glede na obdobje zavarovalne dobe, dosežene v času ponovnega zavarovanja.

Pri ponovni odmeri ali odstotnem povečanju pokojnine, ki je bila zmanjšana po prvem odstavku 38. člena ZPIZ-2, se upošteva starost ob prenehanju zavarovanja, od katere se odšteje čas uživanja pokojnine pred ponovno vključitvijo v zavarovanje. Pravica do pokojnine gre zavarovancu od naslednjega dne po vložitvi zahteve, vendar največ od naslednjega dne po prenehanju ponovnega zavarovanja.

5. ZPIZ-2B

Še dodatna ugodnost pri reaktivaciji pa je bila uvedena s 1.1.2016 z uveljavitvijo ZPIZ-2B, ko je bila dana možnost reaktivacije tudi za najmanj 2 uri, kar je prišlo v poštev predvsem tistim oziroma uvedeno zaradi tistih, ki so pred tem ob opravljanju dejavnosti in plačevanju pavšalnih prispevkov prejeli tudi celotno pokojnino, ker so izpolnjevali pogoje po 18. členu ZPIZ-1.

Tretji odstavek 116. člena se je spremenil tako, da uživalcu starostne, predčasne in vdovske pokojnine, ki na območju Republike Slovenije začne ponovno delati oziroma opravljati dejavnost v obsegu, ki ustreza sorazmernemu delu polnega delovnega oziroma zavarovalnega časa, vendar zavarovanci iz 14. člena tega zakona najmanj dve uri dnevno ali 10 ur tedensko in zavarovanci iz 15., 16. in 17. člena tega zakona najmanj s četrtno polnega zavarovalnega časa, se izplačuje sorazmerni del pokojnine, in sicer v višini:

- 75 %, ko zavarovanec dela dve uri dnevno ali znaša zavarovalni čas od 10 do 14 ur tedensko;
- 62,5 %, ko zavarovanec dela tri ure dnevno ali znaša zavarovalni čas od 15 do 19 ur tedensko.

Ostali % sorazmernih delov so veljali že po ZPIZ-2 in so navedeni v prejšnjem poglavju.

Uvedena pa je tudi novost za uživalca invalidske pokojnine, ki je kategoriziran vrhunski športnik in se zaposli v državni upravi kot športnik, saj v tem primeru ne izgubi pravice do invalidske pokojnine in mu ta pravica miruje od dne vzpostavitve obveznosti zavarovanja do dne prenehanja delovnega razmerja iz naslova zaposlovanja vrhunskih športnikov. Po prenehanju obveznega zavarovanja na tej podlagi se upravičencu ponovno začne izplačevati znesek že priznane in odmerjene pokojnine.

Z ZPIZ-2B pa je bil dodan še osmi odstavek 116. člena, ki ureja vključitev v obvezno zavarovanje uživalca invalidske pokojnine v tujini tako, da uživalec invalidske pokojnine, ki začne v tujini ponovno delati ali opravljati dejavnost in je na tej podlagi v tujini vključen v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje, izgubi pravico do pokojnine z dnem vključitve v zavarovanje.

ZPIZ-2 je uvedel tudi možnost prejemanja 20 % starostne ali predčasne pokojnine zavarovancem, ki so že izpolnili pogoje za eno od teh dveh pravic, vendar samo pod pogojem, če so še nadalje ostali v nespremenjenem obsegu obvezno vključeni v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Z ZPIZ-2B

je bila ta možnost uvedena tudi za tiste upokoјence, ki so se reaktivirali za polni delovni oziroma zavarovalni čas, kar je opredeljeno v drugem odstavku 39. a člena, tako da izplačilo dela pokojnine lahko uveljavi tudi uživalec starostne ali predčasne pokojnine, uveljavljene po splošnih predpisih o obveznem pokojninskem in invalidskem zavarovanju, ki se je ali se bo obvezno vključil v obvezno zavarovanje za polni delovni oziroma zavarovalni čas. Del pokojnine se izplačuje v višini 20 % že uveljavljene pokojnine, od prvega naslednjega dne po vložitvi zahteve, vendar največ od vključitve v obvezno zavarovanje s polnim delovnim oziroma zavarovalnim časom, do prenehanja zavarovanja s polnim delovnim oziroma zavarovalnim časom.

6. ZPIZ-2G

Z ZPIZ-2G pa je stimuliranje ponovne vključitve v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje, z namenom aktivne politike zaposlovanja starejših, prineslo še dve ugodnosti. Prva je nadgradnja že uveljavljene z ZPIZ-2B, tako da se tudi reaktivirancem, ki so obvezno vključeni v obvezno zavarovanje za vsaj 4 ure dnevno ali 20 ur tedensko, v sorazmernem delu izplačuje del starostne pokojnine (v prvih treh letih del od 40 % in potem od 20 %).

Druga ugodnost pa je, da se jim upošteva tudi ugodnejše vrednotenje pokojninske dobe brez dokupa, ki je bilo do uveljavitve ZPIZ-2G izključno vezano na zavarovance, ki niso prekinili zavarovanja.

V 37. členu ZPIZ-2 se po spremembi tega člena zavarovancu, ki izpolni pogoje iz četrtega odstavka 27. člena ZPIZ-2 in ostane vključen ali se znova vključi v obvezno zavarovanje, vsako nadaljnje leto dopolnjene pokojninske dobe brez dokupa v obveznem zavarovanju po uveljavitvi tega zakona, vendar največ do treh let zavarovanja, vrednoti na način, da se šest mesecev pokojninske dobe brez dokupa vrednoti v višini 1,5 %.

Spremenjeni tretji odstavek 117. člena ZPIZ-2 prinaša bolj jasno dikcijo v zvezi z določitvijo višine malusa pri ponovni odmeri predčasne pokojnine oziroma celo odpad malusa. Tako pri ponovni odmeri ali odstotnem povečanju predčasne pokojnine, se manjkajoča starost ob prvem priznanju pravice do predčasne pokojnine zmanjša za toliko mesecev, kot znaša pokojninska doba, dopolnjena v času ponovnega zavarovanja. Če zavarovanec v času ponovne vključitve v obvezno zavarovanje dopolni 40 let pokojninske dobe brez dokupa ali dopolni starost, pri kateri ni več manjkajoče starosti, se mu prizna pravica do starostne pokojnine.

V novem četrtem odstavku 117. člena pa je določeno, da lahko zavarovanec zahteva ponovno odmero pokojnine oziroma odstotno zvišanje pokojnine v primeru ponovnega zavarovanja, v katerem dopolni najmanj šest mesecev pokojninske dobe. Pri ponovni odmeri pokojnine oziroma odstotnem zvišanju pokojnine se upošteva odmerni odstotek, ki je bil upoštevan na podlagi pokojninske dobe ob predhodni uveljavitvi pravice do pokojnine. Ta odstotek se zviša za odmerni odstotek na podlagi pokojninske dobe, dopolnjene v času ponovne vključitve v zavarovanje, po določbi, ki velja v času ponovne uveljavitve pravice do pokojnine.

Ta določba je pomembna, ker so z ZPIZ-2G določeni tudi novi odmerni odstotki tako za ženske kot za moške, pri katerih je bilo zaradi višanja le teh potrebno določiti na kakšen način se vrednoti pokojninska doba do prve upokojitve in potem pri ponovni odmeri po končani reaktivaciji. Pomembno je tudi, da je potrebno tudi za odstotno povečanje doseči najmanj šest mesecev pokojninske dobe.

Zato je taka določba potrebna tudi v prehodnih določbah. V 125. členu ZPIZ-2G je tako določeno, da se uživalcu pokojnine, priznane do uveljavitve ZPIZ-2G, to je do 31.12.2019, ki se je ali se bo ponovno vključil v obvezno zavarovanje, ob prenehanju ponovnega zavarovanja, lahko že uveljavljena pokojnina odstotno poveča glede na pokojninsko dobo, ki jo je zavarovanec dopolnil v času ponovne vključitve v obvezno zavarovanje ali pa se mu pokojnina ponovno odmeri. Pri tem se upošteva odmerni odstotek, ki ga je zavarovanec pridobil na podlagi pokojninske dobe, dopolnjene do predhodne uveljavitve pravice do pokojnine, povečan za odmerni odstotek, ki ga je pridobil s ponovno vključitvijo v obvezno zavarovanje. Pri ponovni odmeri oziroma odstotnem povečanju se pokojninska doba, dopolnjena do 31.12.2019, vrednoti po prvem do šestem odstavku 37. člena zakona, veljavnega do uveljavitve ZPIZ-2G, pokojninska doba, dopolnjena od uveljavitve ZPIZ-2G, pa po prvem do devetem odstavku spremenjenega 37. člena zakona.

Z ZPIZ-2G je bil uveden tudi odmerni odstotek zaradi skrbi za otroke, ki pa po tretjem odstavku 125. člena ne pripada uživalcu pokojnine, priznane po predpisih, veljavnih do uveljavitve tega zakona, ki se je ali se bo znova vključil v obvezno zavarovanje.

7. ZAKLJUČEK

Obstoječa ureditev ponovne vključitve v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje je v primerjavi z ureditvijo v prej veljavni zakonodaji zelo stimulatívna, kar je bil namen predlagatelja MDDSZ. Na ta način naj bi zagotovili čim večjo vključenost starejših v sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ne samo z bonusi za daljše ostajanje v zavarovanju, ampak tudi z bonusi za reaktivacijo. Ali je to res prava rešitev, da se aktivna politika zaposlovanja starejših rešuje preko pokojninskega sistema, pa so različna mnenja. Zavod je imel pri teh uvedenih dodatnih ugodnostih, kot je ugodnejše vrednotenje pokojninske dobe brez dokupa in izplačilo dela pokojnine, kar precej pomislekov, saj je bistveno odstopalo od dosedanje ureditve in namena prejšnjih določb zakona, da se z ugodnostmi stimulira nadaljnje ostajanje v obveznem zavarovanju. Glede na ureditev izplačila 40 % pokojnine ob izpolnjevanju pogojev za pravico do starostne pokojnine, ko delodajalec nima možnosti odločanja s katerim delavcem bi še po izpolnitvi tako imenovanih polnih pogojev za starostno upokožitev nadaljeval s sodelovanjem, pa bi zaradi tega bilo bolj smotrno imeti višje bonuse pri reaktivaciji. O vlogi oziroma vplivu delodajalca v zvezi z izplačilom 40 % starostne pokojnine je bilo precej govora pri samem postopku sprejemanja ZPIZ-2G, a je ostalo pri tem, da delodajalec nima možnosti vpliva, kdaj se bo njegov delavec upokožil oziroma koliko časa bo še ostal pri delodajalcu. Pri nadaljnjem ostajanju v zavarovanju je odločitev delavca, pri reaktivaciji pa se o tem dogovorita delodajalec in delavec. Iz tega razloga bi bilo v bodoče smotrno, še posebej, če se bo odstotek izplačila 40 % še povečeval, da se bolj stimulira ponoven vstop v obvezno zavarovanje kot pa nadaljnje ostajanje v zavarovanju. Seveda pa je možnih več rešitev. Za vzdržnost sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja in za dostojne pokojnine pa je vsekakor pomembno, da zavarovanci delajo čim dlje, tako da ostanejo v zavarovanju oziroma se reaktivirajo.

VIRI IN LITERATURA

- Ustavno sodišče - odločba št. U-I-358/04 z dne 19. 10. 2006.
- Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Ur. L.RS, št. 12/92, 5/94, 7/96 in 54/98 - ZPIZ/92).
- Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju ((Ur. l. RS, št. 109/06 - uradno prečiščeno besedilo, 114/06 - ZUTPG, 10/08 - ZVarDod, 98/09-ZIUZGK, 38/10 - ZUKN, 61/10, 40/11 -ZSVarPre, 79/10 - ZPKDPIZ, 94/10 - ZIU, 110/11 - ZDIU12, 40/12 - ZUJF; ZPIZ-1).

- Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Ur. l. RS, št. 96/12, 39/13 ZPIZ-2A, 102/15 ZPIZ-2B, 99/13 - ZSVarPre-C, 101/13 - ZIPRS1415, 44/14 - ORZPIZ206, 85/14 - ZUJF-B, 95/14 - ZUJF-C, 90/15 - ZIUPTD, 102/15, 23/17, 40/17 in 65/1796/12, 39/13, 99/13 - ZSVarPre-C, 101/13 - ZIPRS1415, 44/14 - ORZPIZ206, 85/14 - ZUJF-B, 95/14 - ZUJF-C, 90/15 - ZIUPTD, 102/15 ZPIZ-2B, 23/17 ZPIZ-2C, 40/17 ZPIZ-2D, 65/17 ZPIZ-2E, 28/19 ZPIZ-2F in 75/19 ZPIZ-2G; ZPIZ-2).

Rejoining the Compulsory Pension and Disability Insurance Scheme

Marijan Papež*

Summary

Rejoining the compulsory pension and disability insurance scheme, the so-called reactivation, was also possible before the adoption of the first Pension and Disability Insurance Act in the independent state, ZPIZ-92, of 1 April 1992.

Before ZPIZ-2G entered into force on 1 January 2020, this field had undergone several reforms and was upgraded, so that the present possibilities to rejoin the compulsory pension and disability insurance scheme are significantly better than they used to be in the past. Before ZPIZ-92 entered into force and under this act, reactivation was only possible within a full-time employment or insurance time. Under ZPIZ-1 it was possible for the employed to receive half of their pension if they had a half-time job at the most. Due to the inequality of treatment of the pension beneficiaries who were self-employed and could only rejoin the compulsory insurance scheme on a full-time basis, an initiative for the review of constitutionality regarding these provisions was raised. As early as in 2006 the Constitutional Court ruled that Article 58 (1) and Article 178 (2) of Pension and Disability Insurance Act were inconsistent with the Constitution of the Republic of Slovenia. Paragraph 1 provides for the possibility of partial retirement, paragraph 2 of Article 178 the rejoining of the compulsory pension and disability insurance scheme.

It was up to the Parliament to eliminate the inconsistency identified within 9 months from the date of the publication of the Decision in the Official Gazette of the Republic of Slovenia. Regrettably, the equality of treatment was only introduced under ZPIZ-2 of 1 January 2013, where equal regulation has been applied for all insured persons. Greater flexibility in the choice of the scope of insurance has also been introduced. The act has established the possibility to get insured from 4 to 8 hours per day, or 20 to 40 hours a week. A pro rata part of their pension is paid, depending on working/insurance time.

* Marijan Papež, LLB, Director General of Pension and Disability Insurance Institute of Slovenia (ZPIZ)
generalni.direktor@zpiz.si

In the event of a new retirement, a significant change has also been introduced regarding pension percentage increase. Before ZPIZ-1 took effect, pension percentage increase was only possible if full pensionable years of service had not been completed. The completed years after 40 years for men and 35 years for women were not credited, the limit being at 85 per cent.

Under ZPIZ-1 this limit was abolished. Thus all pension qualifying years completed were credited, which resulted in additional benefits for those who had, under new regulations, already reached the so-called full pension qualifying years. Yet the periods completed after reaching full pension qualifying years before ZPIZ-1 took effect on 1 January 2000 were not credited.

Another benefit in the event of reactivation has been provided for by ZPIZ-2B as of 1 January 2016, where a possibility to start working again at least 2 hours a day has been introduced. The aim was to cover those who had been self-employed and paid flat-rate contributions and at the same time received their pension in the full amount due to the fact that they complied with the provisions of ZPIZ-1, Article 18.

ZPIZ-2 has also introduced an option of receiving 20% of one's old-age or early pension for those who have already met the conditions regarding either right, provided that they remained members of compulsory pension and disability insurance scheme in the original scope. ZPIZ-2B has also brought this possibility for the pension beneficiaries who rejoined the compulsory insurance on the basis of a full-time job or insurance time. With the view of promoting reactivation within the pro-active employment policy for the elderly population, ZPIZ-2G has brought 2 other benefits. The first one is the upgrading of the one introduced by ZPIZ-2B, i.e. those who started working again at least 4 hours a day, or 20 hours a week, can get a pro rata pension part (from 40% of their pension in the first 3 years thereupon and later from 20% thereof). The other benefit is a more favourable valuation of pension qualifying periods, not including purchased periods, which used to be exclusively linked to the insured who had not terminated their employment/insurance membership before ZPIZ-2G entered into force.